

ДЯЧУК АНДРІЙ

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-5974-7286>e-mail: dyachuk_ao@ukr.net

ЄФРЕМОВА ОЛЬГА

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0001-8153-1150>e-mail: 25efrem@gmail.com

МАТЕЮК ОЛЕСЯ

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-0523-7854>e-mail: mateiukol@khmnu.edu.ua

ШЕВЧЕНКО СЕРГІЙ

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0001-7558-255X>e-mail: shevchenkos@khmnu.edu.ua

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОЕКТІВ НА ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСЬКИМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ

Досягнення цілей сталого розвитку є одним із головних завдань для сучасних міських територіальних громад, які стикаються з численними екологічними викликами, такими як: забруднення довкілля, зростання антропогенного навантаження, втрата біорізноманіття, урбанізація та зміни клімату. Впровадження екологічних проектів стає важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку міських громад. Ці проекти направлені на покращення екологічного стану територій, зниження антропогенного впливу на довкілля та підвищення якості життя населення.

Стаття аналізує вплив екологічних проектів на досягнення цілей сталого розвитку міськими територіальними громадами. Розглянуто екологічні проекти, що включають модернізацію інфраструктури, впровадження альтернативних джерел енергії, створення зелених зон, збільшення площ природно-заповідного фонду та покращення системи управління відходами.

У статті розглянуто досвід реалізації екологічних проектів у Хмельницькій міській територіальній громаді, серед яких проекти з управління відходами, створення зелених зон та покращення якості водних ресурсів і повітря. Дослідження підтверджують, що екологічні проекти сприяють економічному зростанню, створюючи нові робочі місця та стимулюють розвиток підприємництва.

Застосування комплексного підходу, принципів сталого розвитку та управлінських технологій дозволяє ефективно реалізовувати екологічні проекти, сприяючи збалансованому розвитку міських територіальних громад.

Ключові слова: екологічний проект, сталий розвиток, громада, екологія, природні ресурси.

DIACHUK ANDRII, YEFREMOVA OLHA,
MATEYUK OLESYA, SHEVCHENKO SERGII
Khmelnitskyi National University

THE IMPACT OF ENVIRONMENTAL PROJECTS ON ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS BY URBAN TERRITORIAL COMMUNITIES

In the modern scientific and practical environment of community management, balanced development is considered as a fundamental model of social progress and one of the main principles of effective local self-government. Strengthening and establishing the position of Ukraine as a democratic state requires the integration of the principles of sustainable development. At the same time, the process of decentralization of power in Ukraine actualizes the problematic aspects of ensuring the sustainable development of territorial communities. Achieving sustainable development goals is one of the main tasks for modern urban territorial communities, which face numerous environmental challenges such as pollution, increased anthropogenic pressure, biodiversity loss, urbanization, and climate change. The implementation of environmental projects becomes an important tool for ensuring the sustainable development of urban communities. These projects aim to improve the environmental condition of areas, reduce anthropogenic impact on the environment, and enhance the quality of life for the population.

The article analyzes the impact of environmental projects on achieving sustainable development goals by urban territorial communities. It examines environmental projects that include infrastructure modernization, the implementation of alternative energy sources, the creation of green zones, the expansion of protected areas, and the improvement of waste management systems.

The article considers the experience of implementing environmental projects in the Khmelnytskyi urban territorial community, including projects on waste management, the creation of green zones, and the improvement of water resources and air quality. Studies confirm that environmental projects contribute to economic growth by creating new jobs and promoting the development of entrepreneurship.

The application of a comprehensive approach, sustainable development principles, and management technologies enables the effective implementation of environmental projects, promoting the balanced development of urban territorial communities.

Keywords: environmental project, sustainable development, community, ecology, natural resources.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Досягнення цілей та становлення принципів сталого розвитку є ключовим завданням для сучасних міських територіальних громад, які стикаються з численними викликами, включаючи забруднення довкілля, зростання антропогенного навантаження, урбанізацію та зміни клімату. Останніми десятиліттями для міських громад характерним є збільшення кількості населення, що призвело до значного впливу на природні ресурси

та інфраструктуру. Швидкі темпи урбанізації, хоча і сприяють економічному становленню міських громад, але часто супроводжується значним забрудненням повітря, водних ресурсів та ґрунтів, а також підвищенням рівня викидів парникових газів.

Виникаючі екологічні проблеми міських територій проявляються у вигляді різних шкідливих або екстремальних умов, що створюють додаткові виклики для адміністрацій та мешканців міських громад. Зокрема, у сфері охорони здоров'я, управління відходами та водними ресурсами, енергетичною безпекою.

Відповідно, за таких умов, впровадження екологічних проєктів стає важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку міських громад. Ці проєкти спрямовані на покращення екологічного стану територій, зниження антропогенного впливу на довкілля, підвищення якості життя населення та попередження виникнення надзвичайних ситуацій техногенного походження.

Реалізація екологічних проєктів у міських територіальних громадах включає різноманітні заходи, такі як: модернізація інфраструктури для зменшення енергоспоживання, впровадження альтернативних джерел енергії, створення зелених зон, збільшення площ природно-заповідного фонду та покращення системи управління відходами. Впровадження таких проєктів на територіях міських громад сприятиме досягненню цілей сталого розвитку та гармонійному становленню досліджуваних адміністративних одиниць.

Аналіз досліджень та публікацій

Питання розвитку територіальних громад у своїх працях досліджували Г. Дробенко, О. Гейда, Б. Калиновський, Н. Мішина. Вагомий внесок у дослідженні екологічного проєктного управління належить О. Балацькому, Г. Білявському, В. Лук'янихіну. Екологічні аспекти розвитку українських міст висвітлені у роботах О. Виговської, В. Кучерявого. Теоретичні та методологічні основи управління екологічними проєктами висвітлювали у своїх наукових дослідження І. Мазур, Л. Нефьодов, В. Хрутьба, В. Шапіро та інші науковці. Збалансованому розвитку міських громад присвячені дослідження багатьох науковців, зокрема В. Боголюбова, О. Коротич, О. Михайловської, О. Руденко та інших.

Однак, питання впливу екологічних проєктів та виконання передбачуваних у них заходів на досягнення сталого розвитку міських територіальних громад, соціально-економічної складової та вирішення екологічних проблем залишається недостатньо вивченим і потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті

Метою роботи є: аналіз впливу екологічних проєктів на досягнення цілей сталого розвитку міськими територіальними громадами.

Виклад основного матеріалу

Відповідно до змісту статті 140 частини 1 Конституції України територіальна громада – це добровільне об'єднання у громаду жителів кількох сіл, селища та міста, здатне самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та Законів України [1]. Громада виконує важливі суспільні функції мета яких – задоволення та відстоювання законних прав та інтересів громадян.

Згідно [2] основними ознаками територіальних громад є: територія, яка завжди є спільною з межами населеного пункту, або кількох населених пунктів; наявні стійкі соціальні та економічні зв'язки між членами громади, завдяки спільному проживанню на цій території.

На сьогодні міські територіальні громади представлені у вигляді єдиного цілісного організму, який функціонує на певній території. Для них характерними є власні соціально-економічні, кліматичні, екологічні умови, антропогенне та техногенне навантаження.

В сучасному науковому та практичному середовищі управління громадами, збалансований розвиток розглядається як фундаментальна модель соціального прогресу та один з головних принципів ефективного місцевого самоврядування. Зміцнення та становлення позицій України, як демократичної держави, вимагає інтеграції принципів сталого розвитку. Разом з цим, процес децентралізації влади в Україні актуалізує проблемні сторони забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

У працях польського вченого А. Косторовицького, автор виділяє три основні підсистеми для міських територій: «соціальне середовище», «природне середовище» та «технічне середовище». Саме між цими основними складовими відбуваються складні соціоекономічні та екологічні зв'язки у міських громадах. Варто зазначити, що саме збалансоване використання природних ресурсів, задля забезпечення «соціального» та «технічного» середовищ є важливою складовою екологічних завдань керівництва територіальних громад.

Аналогічно розвиваються і негативні процеси на території досліджуваних громад, які варто розглядати паралельно із загальнодержавними проблемами.

Згідно джерела [3] головним напрямком розвитку міських територіальних громад повинна бути реалізація внутрішніх можливостей та ресурсів, а також історичні надбання та територіальне розташування міста.

Як зазначають автори [4] важливим інструментом екологічної складової розвитку територіальних громад є розробка і реалізація місцевих проєктів та програм з охорони довкілля. Основою комплексного розвитку досліджуваних адміністративних територій стають впровадженні проєкти, спрямовані на вирішення актуальних соціально-економічних та екологічних проблем, а також на покращення стану навколишнього природного середовища. Завдяки цьому підвищується екологічна стійкість території, що є важливою умовою досягнення цілей сталого розвитку та забезпечує безпеку і комфортність умов проживання мешканців міських територіальних громад.

Зважаючи на вище сказане, основним завдання екологічних проєктів у міських територіальних громадах є зниження негативних впливів на навколишнє середовище та підвищення якості життя мешканців. Вони включають розробку та впровадження заходів, спрямованих на зменшення забруднення повітря, води та ґрунту, раціональне використання природних ресурсів, зниження викидів парникових газів та адаптацію до змін клімату. Крім того, екологічні проєкти мають на меті створення нових і покращення існуючих зелених зон та біорізноманіття, розвиток системи екологічної освіти й підвищення екологічної свідомості населення.

Метою реалізації таких проєктів є досягнення успішних результатів при дотриманні обмежень бюджету, часу та ресурсів. Пріоритети проєкту визначаються на основі його специфічних потреб, цілей та обмежень. Кожен екологічний проєкт має унікальні пріоритети, які необхідно враховувати під час планування та виконання завдань. Один із ключових пріоритетів полягає у виконанні термінових завдань, які мають обмежені терміни. Вчасне та якісне виконання таких завдань є критично важливим для загального успіху проєкту.

Раціональне планування та реалізація екологічних ініціатив дозволяють громадам ефективно реагувати на кліматичні зміни, мінімізувати негативний вплив на екосистеми та розробляти стратегії для зниження вуглецевого сліду. Аналіз даних і моніторинг екологічних проєктів забезпечують необхідну інформацію для оптимізації та підвищення ефективності заходів [5].

Потрібно відмітити, що екологічні заходи позитивно впливають на емоційний стан населення. Участь у діяльності на свіжому повітрі, пов'язаній з екологічними проєктами, сприяє зниженню рівня стресу та поліпшенню настрою завдяки взаємодії з природою, яка слугує джерелом відновлення [6].

Впровадження екологічних проєктів на території громад відіграє важливу роль у стимулюванні економічного зростання, створюючи нові робочі місця та сприяючи розвитку соціального підприємництва. Це відкриває нові шляхи для сталого економічного розвитку, заснованого на екологічних принципах.

Основою у процесі реалізації екологічних проєктів стає комплексний підхід, дотримання принципів сталого розвитку та управлінських технологій. Так у роботі [7] автором виокремлені основні принципи для позитивного їх впровадження, а саме:

- пріоритетність – перевага надається виконанню першочергових завдань, що виходять із концепції сталого розвитку;
- цілеспрямованість – орієнтація екологічного проєкту на покращення якості довкілля та відновлення його структурних елементів;
- безпечність – оцінка ймовірності виникнення шкоди навколишньому середовищу чи втрат його властивостей у разі недосягнення цілей проєкту;
- системність – принцип за якого екологічний проєкт розглядається як система взаємопов'язаних елементів: персоналу, структури, завдань і технологій, спрямованих на досягнення визначеної мети;
- комплексність – спільне використання різних форм та методів виконання завдань під час розробки і реалізації природоохоронних ініціатив та заходів;
- забезпеченість – наявність необхідних видів ресурсів для реалізації екологічного проєкту;
- максимальна ефективність використання – оцінка корисності від впровадження ресурсів проєкту в екологічну діяльність.

На основі зазначених принципів управління та виконання екологічних проєктів, їх можна реалізовувати з високими показниками ефективності у соціально-економічній сфері та доступними для населення міських територіальних громад.

Дослідження підтверджують, що адміністрації місцевих громад мають більшу здатність до ефективного управління природними ресурсами порівняно з державними чи приватними структурами. Важливо зазначити, що вирішення проблем екологічної збалансованості розвитку може бути досягнуте через партнерську участь і контроль за усіма учасниками взаємовідносин.

Тому актуальними є розробка екологічних проєктів, які базуються на характерних показниках досліджуваної міської територіальної громади. У такому випадку напрямки планування екологічних проєктів доцільно підбирати на основі звітів про стратегічну екологічну оцінку документів державного планування. Досвід розвинених країн та успішних територіальних громад демонструє високу ефективність стратегічної екологічної оцінки, як інструмента планування, що сприяє покращенню якості реалізованих проєктів. Це обумовлено головною метою стратегічної екологічної оцінки для документів державного планування територіальних громад, а саме – забезпечення високого рівня захисту навколишнього середовища, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, а також сприяння інтеграції екологічних міркувань задля досягнення сталого розвитку.

Аналіз реалізації екологічних проєктів на основі проведеної стратегічної екологічної оцінки документів державного планування міських територіальних громад показали позитивні тенденції у міських територіальних громадах.

Прикладом активного впровадження екологічних проєктів є Хмельницька міська територіальна громада. Зокрема, громада активно реалізує заходи, спрямовані на зниження антропогенного впливу на екосистеми, покращення якості водних ресурсів та повітря, а також на збереження біорізноманіття

Так, на території громади завдяки діяльності офісу концепції «Розумне довкілля. Хмельницький» реалізуються екологічні проєкти пов'язані з поводженням відходів. Завдяки реалізації проєкту «Екобус» збір небезпечних відходів, що містяться у складі побутових відходів, від мешканців громади. Протягом 2022

року «Екобус» прийняв 6160 відвідувачів, які здали на переробку різні види відходів: 4141,5 кг батарейок, 573,5 кг відпрацьованої оргтехніки, 866 кг медикаментів, 750 кг тари (фарби, лаків), 50 телевизорів, 9128 ламп та 1061 термометр. У закладах освіти та торговельних мережах Хмельницької міської територіальної громади встановлено контейнери для збору батарейок. Всі відходи, що містять ртуть (люмінесцентні та енергозберігаючі лампи, термометри), зібрані «Екобусом», передаються на утилізацію до ДП «Боднарівка» ЛКП «Зелений Львів» у Львові. Інші небезпечні відходи, такі як батарейки, передаються ТОВ «Екологічні інвестиції» у м. Київ [8].

На території Хмельницької міської територіальної громади реалізований проєкт створення Центру управління відходами. Центр надає можливість безкоштовного здавання відходів для їх подальшої переробки або утилізації. Центр працює в режимі самообслуговування шість днів на тиждень і приймає 13 фракцій відходів: папір, пластик, поліетилен, комбіновану упаковку, метал, побутову техніку, будівельні відходи, «зелені» відходи, меблі, одяг, небезпечні відходи. У 2022 році Центр управління відходами прийняв 6311 відвідувачів, які здали відходи для переробки або утилізації.

Щорічно Хмельницькою міською територіальною громадою виконуються проєкти для збільшення кількості об'єктів та розширення площ природно-заповідного фонду. Зокрема, за 2023 рік підготовлено Проєкт організації території дендропарку «Юннатівський» та наукові обґрунтування для трьох перспективних об'єктів загальною площею 6,8046 га (парк пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення «Парк Подільський» ботанічна пам'ятка природи «Сквер В'ячеслава Чорновола» та ботанічна пам'ятка природи «Ялини колючі») [8].

У результаті виконання «Програми охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2021-2025 роки» реалізовано ряд проєктів, щодо покращення якості атмосферного повітря та нормування антропогенного навантаження на довкілля. В тому числі: збільшено рухомий склад електротранспорту, виконано технічне переоснащення палинкових пристроїв котлів, удосконалено систему моніторингу стану атмосферного повітря.

Прикладами успішної реалізації екологічних проєктів у рамках програми з енергоефективності та зменшення викидів діоксиду вуглецю стали: використання відновних джерел енергії та модернізація систем опалення на об'єктах бюджетної сфери; здійснення щоденного моніторингу використання енергоресурсів бюджетними установами; проведення «Днів сталої енергії».

Особливо варто відзначити проведення просвітницьких та освітніх екологічних заходів. Активну просвітницьку діяльність для мешканців громади проводять завдяки роботі навчального центру поводження з відходами «Гуфі-центр», який навчає поводженню з відходами через використання інтерактивних експонатів та медійних ресурсів. У рамках грантової програми «Тримай» виконаний проєкт спрямований на підвищення рівня екологічної свідомості та активності молоді шляхом тренінгів та воркшопів на екологічну тематику. За ініціативи муніципальної телерадіокомпанії створено інформаційно-просвітницьку програму «Ековектор». Зкладами освіти Хмельницької територіальної громади разом із Управлінням з питань екології та контролю за благоустроєм міста реалізуються проєкти зі збереження первоцвітів, розчистки русел річок, висадження дерев та інші [8, 9].

Варто відзначити, що перехід до цілей сталого розвитку та дотримання міською територіальною громадою вимог екологічності є складним та комплексним процесом участь у якому повинні приймати не лише адміністративні органи та комунальні служби, а і мешканці громади. Так у рамках Ecosity World Summit були запропоновані умови за яких місто допустимо визначати, як екологічне, це:

– екологічна безпека – забезпечення мешканців таким станом навколишнього середовища, що буде безпечним для їх здоров'я та нащадків, чистим повітрям, безпечним та здоровим житлом і робочими місцями, що сприяє загальному благополуччю населення;

– екологічна санітарія – перехід на використання ефективних і економічно вигідних екотехнологій для переробки та утилізації всіх видів відходів і стічних вод у міському середовищі.

– екологічна промисловість – раціональне використання та збереження ресурсів, інтеграція відновлюваних джерел енергії, екологізація всіх етапів життєвого циклу продукції, включаючи транспортування, з метою мінімізації екологічного впливу.

– цілісний еколандшафт – комплексне проектування міського середовища, яке включає будівлі, вулиці, площі та парки, спрямоване на збільшення біорізноманіття міських екосистем; передбачає вирішення проблем, пов'язаних із забрудненням повітря, погіршенням гідрологічного режиму, ефектом «острівного тепла», а також забезпечення максимальної доступності та безпеки для всіх мешканців міста та розвиток ефективної системи громадського транспорту.

– екологічна інформованість – залучення громади до відповідальності за стан навколишнього середовища, зміна поведінкових та культурних аспектів споживання, а також заохочення ініціативних дій, спрямованих на підтримку високої якості міських екосистем [10].

Вказані умови корелюють із завданнями Глобальних цілей сталого розвитку та є основою для планування наступних проєктів та планів розвитку територіальних громад [5, 9, 11].

Важливим фактором є поєднання екологічного ефекту та бізнес-інтересів. Зауважимо, що розробка та реалізація екологічних проєктів передбачають фінансові витрати. На міжнародному рівні існують кілька джерел фінансування екологічних проєктів, серед яких можна виділити кошти міжнародних організацій, загальнодержавні програми, місцеві ініціативи, спеціалізовані інвестиційні фонди, приватних інвесторів та

банківську систему. Одним з провідних фінансових інструментів у межах програми ООН, присвяченій охороні навколишнього середовища, є Глобальний екологічний фонд, що надає гранти для підтримки екологічних проєктів.

Дослідження вказують, що екологічні проєкти часто слугують платформою для глобальної співпраці та обміну знаннями. Громади об'єднуються із партнерами з різних країн для обміну досвідом, передовими практиками та інноваційними рішеннями в сфері охорони навколишнього середовища. Така міжнародна співпраця не лише підвищує ефективність місцевих ініціатив, але й сприяє формуванню єдиної глобальної спільноти, зацікавленої у сталому розвитку.

Висновки

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити кілька наступних висновків, що мають важливе значення для сталого розвитку міських територіальних громад.

Досягнення цілей сталого розвитку є надзвичайно важливим завданням для міських територіальних громад. Виклики, з якими вони стикаються, включаючи забруднення довкілля, зростання антропогенного навантаження, урбанізацію та зміни клімату, вимагають комплексного підходу. Швидкі темпи розвитку різних галузей промисловості, незважаючи на економічні переваги, супроводжуються значними екологічними проблемами, такими як забруднення повітря, водних ресурсів і ґрунтів, а також підвищенням рівня викидів парникових газів.

Виникаючі екологічні проблеми міських територій створюють додаткові виклики для адміністрацій та мешканців громад, особливо у сферах охорони здоров'я, управління відходами, водними ресурсами та енергетичною безпекою. Впровадження екологічних проєктів є важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку та покращення якості життя населення.

Реалізація екологічних проєктів включає різноманітні заходи, такі як модернізація інфраструктури для зменшення енергоспоживання, впровадження альтернативних джерел енергії, створення зелених зон, збільшення площ природно-заповідного фонду та покращення системи управління відходами. Така діяльність сприяє досягненню цілей сталого розвитку та гармонійному становленню міських територіальних громад.

Згідно з аналізом реалізації екологічних проєктів у міських територіальних громадах, як-от на прикладі Хмельницької громади, видно, що такі ініціативи мають позитивні результати.

Раціональне планування та реалізація екологічних ініціатив дозволяють громадам ефективно реагувати на кліматичні зміни, мінімізувати негативний вплив на екосистеми та розробляти стратегії для зниження вуглецевого сліду. Водночас, участь громадян у таких проєктах сприяє підвищенню екологічної свідомості та активності населення.

На основі наведених принципів управління та виконання екологічних проєктів можна досягнути високих показників ефективності у соціально-економічній сфері та забезпечити стале, безпечне та комфортне проживання для мешканців міських територіальних громад.

Література

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – 141 с.
2. Мішина Н.В. Територіальні громади та об'єднані територіальні громади в Україні / Н.В. Мішина // Наукові праці НУ ОЮА. – Одеса: 2019, № 3 – С. 75 - 80.
3. Клименко М.О., Прищеп А.М., Брежницька О.А. Оцінювання стану територій міста за показниками сталого розвитку: монографія. – Рівне : НУВГП, 2018. – 221 с.
4. Михайловська О.В., Татарчук М.С. Екологічна збалансованість розвитку територіальних громад в Україні / О.В. Михайловська, М.С. Татарчук // Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. – Дніпро: 2021, № 2. – С. 11-15.
5. Дячук А.О. Пріоритетні напрямки сталого розвитку Ізяславського району Хмельницької області / А.О. Дячук, О.І. Цимбалюк // Збірник наукових праць четвертої міжнародної науково-практичної конференції «Регіональні геоекологічні проблеми в умовах сталого розвитку». – Рівне. – 2020 – С. 79-82.
6. Дячук А.О. Оцінка екотуристичного потенціалу Хмельницької області як складової сталого розвитку регіону / О.П. Матейук, Г.А. Білецька, А.О. Дячук, О.О. Єфремова // Вісник Хмельницького національного університету. – Серія : Технічні науки. – 2020. – 2(283). – С. 235-241.
7. Гаваздин Н.О. Аспекти управління реалізацією екологічних проєктів / Н.О. Гаваздин // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – Ужгород: 2015, Випуск 1 (45). Т.1. – с. 110 – 112.
8. Звіт про стратегічну екологічну оцінку проєкту «Програма економічного і соціального розвитку Хмельницької міської територіальної громади на 2024 рік». Хмельницький, 2023. – 72 с. – Режим доступу: [https://www.khm.gov.ua/sites/default/files/pozvitok%20міста/ЗВІТ-СЕО%20ПРОГРАМА2024_1%20\(003\).pdf](https://www.khm.gov.ua/sites/default/files/pozvitok%20міста/ЗВІТ-СЕО%20ПРОГРАМА2024_1%20(003).pdf) (дата звернення: 20.05.2024).
9. Проєкт Плану дій з реалізації Стратегії розвитку міста Хмельницького до 2025 року. – Режим доступу: http://khm.gov.ua/uk/development_strategy (дата звернення: 25.05.2024).

10 Цілі сталого розвитку: Україна. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf. (дата звернення 19.05.2024).

11. Воробйов В.В., Шило О.С. Екологізоване місто та екологічне місто: подібності та відмінності / В.В. Воробйов, О.С. Шило // Український журнал будівництва та архітектури. – 2021, № 3. – С. 62 – 72.

12. Гейда О.В. Види територіальних громад в Україні та особливості їх правового статусу: загальна характеристика / О.В. Гейда // Європейські перспективи. – 2012, № 3, ч. 3. – с. 9 – 13.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy : zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1996. – № 30. – 141 s.
2. Mishyna N.V. Terytorialni hromady ta obiednani terytorialni hromady v Ukraini / N.V. Mishyna // Naukovi pratsi NU OIuA. – Odesa: 2019, № 3 – S. 75 - 80.
3. Klymenko M.O., Pryshchepa A.M., Brezhytska O.A. Otsiniuvannya stanu terytorii mista za pokaznykamy staloho rozvytku: monohrafiia. – Rivne : NUVHP, 2018. – 221 s.
4. Mykhailovska O.V., Tatarchuk M.S. Ekolohichna zbalansovanist rozvytku terytorialnykh hromad v Ukraini / O.V. Mykhailovska, M.S. Tatarchuk // Dniprovskiy naukoviy chasopys publichnogo upravlinnia, psykholohii, prava. – Dnipro: 2021, № 2. – S. 11-15.
5. Diachuk A.O. Priorytetni napriamky staloho rozvytku Iziaslavskoho raionu Khmelnytskoi oblasti / A.O. Diachuk, O.I. Tsymbaliuk // Zbirnyk naukovykh prats chetvortoi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Rehionalni heoekolohichni problemy v umovakh staloho rozvytku». – Rivne. – 2020 – S. 79-82.
6. Diachuk A.O. Otsinka ekoturystychnoho potentsialu Khmelnytskoi oblasti yak skladovoi staloho rozvytku rehionu / O.P. Mateiuk, H.A. Biletska, A.O. Diachuk, O.O. Yefremova // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. – Serii : Tekhnichni nauky. – 2020. – 2(283). – S. 235-241.
7. Havazdyn N.O. Aspekty upravlinnia realizatsiieiu ekolohichnykh proektiv / N.O. Havazdyn // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii «Ekonomika». – Uzhhorod: 2015, Vypusk 1 (45). T.1. – s. 110 – 112.
8. Zvit pro stratehichnu ekolohichnu otsinku proiektu «Prohrama ekonomichnogo i sotsialnogo rozvytku Khmelnytskoi miskoi terytorialnoi hromady na 2024 rik». Khmelnytskyi, 2023. – 72 s. – Rezhym dostupu: [https://www.khm.gov.ua/sites/default/files/rozvytok%20mista/ZVIT-SEO%20-PROHRAMA2024_1%20\(003\).pdf](https://www.khm.gov.ua/sites/default/files/rozvytok%20mista/ZVIT-SEO%20-PROHRAMA2024_1%20(003).pdf) (data zvernennia: 20.05.2024).
9. Proiekt Planu dii z realizatsii Stratehii rozvytku mista Khmelnytskoho do 2025 roku. – Rezhym dostupu: http://khm.gov.ua/uk/development_strategy (data zvernennia: 25.05.2024).
10. Tsili staloho rozvytku: Ukraina. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: https://mepr.gov.ua/files/docs/Natsionalna%20dopovid%20TsSR%20Ukrainy_lypen%202017%20ukr.pdf. (data zvernennia 19.05.2024).
11. Vorobiov V.V., Shylo O.S. Ekolohizovane misto ta ekolohichne misto: podibnosti ta vidminnosti / V.V. Vorobiov, O.S. Shylo // Ukrainyskyi zhurnal budivnytstva ta arkhitektury. – 2021, № 3. – S. 62 – 72.
12. Heida O.V. Vidy terytorialnykh hromad v Ukraini ta osoblyvosti yikh pravovoho statusu: zahalna kharakterystyka / O.V. Heida // Yevropeiski perspektyvy. – 2012, № 3, ch. 3. – s. 9 – 13.